

W artykule zaprezentowano 10 zidentyfikowanych tytułów z Bibliotheca Breyniana, oznaczonych ekslibrisem, superekslibrisem i odrębnymi notatkami, oraz barwny ekslibris herbowy Breynów, nieznan do tej pory uczonym.

Słowa kluczowe: Jacob Breyne, Johann Philipp Breyne, Towarzystwo Przyrodnicze w Gdańsku, ekslibris

Mimo niesłabnącego zainteresowania dokonania gdańskich przyrodników Jacoba (1637-1697) i Johanna Philippa (1680-1764) Breyne² problemy badawcze dotyczące ich biblioteki bardzo rzadko są przedmiotem dyskusji naukowej³. Jest to po części zrozumiałe ze względu na rozproszenie księgozbioru, a także na fakt, że Bibliotheca Breyniana była tylko jedną z wielu cennych kolekcji książek w osiemnastowiecznym Gdańsku⁴, nie przykuwa więc uwagi tak bardzo jak spektakularne osiągnięcia naukowe lub unikatowe kolekcje naturalistów. Dla zrozumienia mechanizmów obiegu informacji naukowej w XVIII wieku, a także dla możliwie pełnego poznania warsztatu wybitnych uczonych tej rangi co Breynowie, konieczne jest jednak wykorzystanie każdej szansy na porównanie bibliotecznych dokumentów pochodnych (inwentarze, katalogi, spisy) z jednostkami pochodzącymi z opisywanej kolekcji. Stąd tak ważne są poszukiwania książek współtworzących niegdyś Bibliotheca Breyniana. W Polsce oczywiste miejsce takiej kwerendy stanowią Biblioteka Rady Miejskiej (Bibliotheca Senatus Gedanensis) ze względu na jej rangę w dziejach miasta nad Motławą oraz biblioteka Towarzystwa Przyrodniczego (Naturforschende Gesellschaft; dalej także: NFG) w Gdańsku ze względu na przedmiot zainteresowań naukowych Breynów, czyli przyrodznawstwo ze szczególnym uwzględnieniem botaniki.

Zidentyfikowane w dawnych zbiorach Biblioteki Rady Miasta – współcześnie Polskiej Akademii Nauk Biblioteki Gdańskiej – pozycje pochodzące z kolekcji Breynów omawia Alicja Kurkowa⁵. Darem Johanna Philippa dla gdańskiej księżnicy jest klocek zawierający trzy prace własne, przekazany w 1732 roku. W latach sześćdzie-

² Z nowszych prac, w których można znaleźć niemal kompletne informacje o wcześniejszej literaturze przedmiotu, należy wymienić: K. Targosz, *Jacob Breynius 1637-1697. „Botanicus Celeberrimus” w wymiarze europejskim*, Kraków 2010; K. Pękacka-Falkowska, *The English Connection: Jacob and Johann Philipp Breyne, James Petiver and Plants. The Correspondence between the Breynes and Petiver from the 1690s*, „Kwartalnik Historyczny”, t. 185 (2022) nr 5, s. 167-198; też, *Jacob Breyne, jego przyjaciele i rośliny. Uwagi na marginesie Breyneowskich exsiccatae z kolekcji Jamesa Petivera*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, t. 70 (2022) nr 3, s. 287-331.

³ Ustalenia z lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku (A. Kurkowa, *Jakub i Jan Filip Breynowie. Studium z dziejów kultury książki XVII i XVIII wieku*, Wrocław 1989, s. 91-113) dopiero ostatnio doczekały się uzupełnień (K. Pękacka-Falkowska, B. Siek, *Czytanie świata – zbieranie świata. Bibliotheca Breyniana jako biblioteka uniwersalna*, [w:] *Biblioteka-Archiwum-Miasto*, red. A. Baliński, Gdańsk 2026 [w druku]).

⁴ A.R. Chodyński, *Przekazy źródłowe o nauce i bibliotekach, mecenacie i kolekcjach osiemnastowiecznych w Gdańsku*, „Rocznik Gdański”, t. 52 (1992), s. 91-99.

⁵ A. Kurkowa, *Jakub i Jan Filip Breynowie...*, s. 94-96.

siątych XVIII wieku podczas dwóch aukcji, których przedmiotem była Bibliotheca Breyniana, nie nabyto żadnych księzek do zbiorów miejskich – pozostałe egzemplarze z kolekcji Breynów trafiły do nich w późniejszym okresie: cztery książki z wpisem własnościowym Jacoba oraz dwie z superekslibrisami Johanna Philippa jako część biblioteki Uphagenów, z nieokreślonych źródeł zaś dwie kolejne książki z superekslibrisami Johanna Philippa. Przy czym w zasobie Biblioteki Gdańskiej znajdują się także: rękopis Anny Renaty Breyne, dokumentujący jej poetyckie próby⁶, oraz pojedyncze materiały ikonograficzne związane z działalnością naukową dziadka Jacoba.

Dwa wydania katalogu aukcyjnego Bibliotheca Breyniana⁷ dostarczają wskazówek do dalszych poszukiwań, przy niektórych bowiem opisach zapisano nazwiska, które można utożsamić z kupującymi te konkretne tytuły. Podstawowym jednak i najpewniejszym sposobem zidentyfikowania breynianów jest analiza zachowanych i dostępnych (choćby w bibliotekach cyfrowych) księgozbiorów z autopsji. Tego właśnie rodzaju dostęp możliwy jest do zbiorów gdańskiego Towarzystwa Przyrodniczego, stanowiących obecnie część zasobu Biblioteki Politechniki Gdańskiej⁸.

Biblioteka Towarzystwa Przyrodniczego została przekazana do biblioteki Wyższej Szkoły Technicznej w Gdańsku (Technische Hochschule Danzig) w 1923 roku, a liczyła wtedy około 30 tys. jednostek⁹. Wskutek działań wojennych zbiór ten uległ rozproszeniu i po 1945 roku w zasobach bibliotecznych Politechniki Gdańskiej znajdowały się już tylko 284 woluminy¹⁰. Sytuacja uległa zmianie w 2000 roku,

⁶ Kleine Sammlung Poetischer Einfälle bey müßigen Stunden verfertigt von Anna Renata Brayne (Dantzig 1748), PAN Biblioteka Gdańska, sygn. Ms. 534.

⁷ *Bibliothecae Breynianae pars prior sive catalogus librorum philologico-philosophico-historicorum, itinerariorum, imprimis autem medicorum, botanicorum et historiae naturalis scriptorum etc., rariorum, quam magno studio et sumptu sibi comparavit D. Johan. Philipp Breynius*, Gedani 1765 (dalej cytowane: BB I) oraz *Bibliothecae Breynianae pars posterior sive catalogus librorum philologico-philosophico-historicorum, itinerariorum, imprimis autem medicorum, botanicorum et historiae naturalis scriptorum etc., rariorum, quam magno studio et sumptu sibi comparavit D. Johan. Philipp Breynius*, Gedani 1766 (dalej cytowane: BB II).

⁸ Należy zauważyć, że Towarzystwo Przyrodnicze zostało na nowo powołane do istnienia w Niemczech w 1993 roku (G.H. Gornig, *Die Bibliothek der Danziger Naturforschenden Gesellschaft als Beispiel für das rechtliche Schicksal der Danziger Kulturgüter*, [w:] *Bücher und ihre Wege. Bibliomigration zwischen Deutschland und Polen seit 1939*, Hg. V. de Senarclens, Paderborn 2024, s. 282), a kwestia przynależności księzek z dawnej biblioteki NFG jest wciąż dyskutowana (M. Banditt, *Gelehrte – Republik – Gelehrtenrepublik. Der Strukturwandel der Naturforschenden Gesellschaft in Danzig 1743 bis 1820 und die Danziger Aufklärung*, Wiesbaden 2018, s. 11 oraz G.H. Gornig, dz. cyt., passim; *Ein Streit um 853 alte deutsche Bücher, die Bremen jetzt nach Polen gab: Wo ist Danzig?*, „Berliner Zeitung” 30.08.2000, <https://www.berliner-zeitung.de/ein-streit-um-853-alte-deutsche-buecher-die-bremen-jetzt-nach-polen-gab-wo-ist-danzig-li.59218> [dostęp: 20.05.2024].

⁹ L. Jankowska, *Biblioteka Towarzystwa Przyrodniczego w Gdańsku*, [w:] *Towarzystwo Przyrodnicze w Gdańsku (w 250. rocznicę jego założenia). Materiały sesji naukowej*, red. J. Szukalski, Gdańsk 1993, s. 84.

¹⁰ Tamże, s. 87 oraz L. Jankowska, *Wykaz księzek i czasopism z biblioteki Towarzystwa Przyrodniczego w Gdańsku, ocalałych z pożogi wojennej i znajdujących się obecnie w Bibliotece Głównej*

kiedy do Gdańska z Państwowej i Uniwersyteckiej Biblioteki w Bremie (Staats- und Universitätsbibliothek Bremen) przekazano zbiór książek darowanych jej po wojnie przez Ernsta Witta, jednego z byłych profesorów wydziału architektury Technische Hochschule, w tym 197 jednostek inwentarzowych z pieczęciami własnościowymi NFG¹¹. Inne znajdujące się współcześnie w zbiorach polskich woluminy z biblioteki Towarzystwa Przyrodniczego trafiły w latach powojennych do zasobu Biblioteki Uniwersyteckiej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, dzięki przejęciom księgozbiorów historycznych z tzw. ziem odzyskanych, głównie Mazur i Pomorza¹². W ten sposób możliwe stają się współcześnie szersze badania nad dawnym zasobem biblioteki NFG, co jest zgodne z postulatami Z. Lidii Pszczółkowskiej sprzed dwóch dekad¹³.

Do biblioteki Towarzystwa Przyrodniczego książki z kolekcji Breynów trafiały drogą pośrednią. Wyraźnie zdystansowanie się Johanna Philippa wobec działalności NFG wynikało między innymi z konfliktu z Jacobem Theodorem Kleinem, jedną z najważniejszych postaci współtworzących to towarzystwo¹⁴. W działania wcześniejszego stowarzyszenia, istniejącego w latach 1720–1727 pod nazwą Societas Litteraria, Breyne junior był mocno zaangażowany¹⁵. Co interesujące i co podkreśla jednoznaczne odcięcie się Kleina od aktywności Societas Litteraria, w liście z 26 lutego 1743 roku, informując sekretarza Royal Society Hansa Sloane'a o powołaniu do istnienia Towarzystwa Przyrodniczego, nie wspominał on o wcześniejszym stowarzyszeniu, którego członkiem był Johann Philipp; odwoływał się tylko do prób stworzenia ośrodka badawczego w Gdańsku podejmowanych w latach siedemdziesiątych XVII wieku przez Israela Conrada, czując się ich kontynuatorem¹⁶.

Kwerenda przeprowadzona w Bibliotece Politechniki Gdańskiej zakończyła się odnalezieniem dziesięciu tytułów z biblioteki Towarzystwa Przyrodniczego należących wcześniej do obu Breynów. Z kolei w Bibliotece Uniwersyteckiej UMK w Toruniu znajduje się jeden wolumin wchodzący pierwotnie w skład Bibliotheca Breyniana, a następnie włączony do zasobu bibliotecznego NFG¹⁷.

Politechniki Gdańskiej, [w:] *Towarzystwo Przyrodnicze w Gdańsku (w 250. rocznicę jego założenia). Materiały sesji naukowej*, red. J. Szukalski, Gdańsk 1993, s. 89–114.

¹¹ G. Kwapisiewicz, *Księgozbiór Gdańskiego Towarzystwa Przyrodniczego i jego zachowana część w zbiorach Biblioteki Głównej Politechniki Gdańskiej*, [w:] *Dokąd zmierzamy? Książka i jej czytelnik*, red. R. Gaziński, Szczecin 2008, s. 31–32.

¹² M. Strutyńska, *Struktura proveniencyjna zbioru starych druków Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu: przewodnik po zespołach. Problemy badawcze i metodologiczne*, Toruń 1999, s. 7.

¹³ Z.L. Pszczółkowska, *Materiały rękopiśmienne związane z Naturforschenden Gesellschaft w zbiorach Biblioteki Gdańskiej PAN*, „Rocznik Gdański”, t. 64 (2004) z. 1–2, s. 179–190.

¹⁴ M. Banditt, dz. cyt., s. 80.

¹⁵ K. Pękacka-Falkowska, *Wykład inauguracyjny Johanna Philippa Breyne'a w gdańskiej Societas Litteraria*, „Gdański Notatnik Historyczny”, t. 2 (2023), s. 99–116.

¹⁶ British Library, London: Western Manuscripts, Sloane Ms 4057, k. 175r–176v.

¹⁷ J. Goedaerd, *Metamorphosis et historia naturalis insectorum*, vol. I–III, Medioburgi 1662–1669?, BU UMK, sygn. Ob. 7. II. 5062 (sygnatura historyczna Biblioteki NFG: B7 21). Jako pierwsza uwagę na ten wolumin zwróciła Maria Strutyńska w: tejże, *Struktura proveniencyjna...*, s. 49–52. O jego wykorzystaniu w pracy badawczej naturalistów z kręgu

W przypadku siedmiu tytułów z zasobu bibliotecznego PG (liczba woluminów jest większa, część bowiem to wydawnictwa wielotomowe) pochodzenie z kolekcji Breynów potwierdza supereklibris (w tym dwukrotnie występujący obok ekslibrisu), spośród trzech pozostałych: kolejno ekslibris, odręczna notatka Johanna Philippa poprzedzająca tekst książki, odręczna dedykacja autora dla Jacoba¹⁸. Na poniższej liście zidentyfikowanych tytułów (układ alfabetyczny autorski, opisy uproszczone, w nawiasie numer obiektu w Pomorskiej Bibliotece Cyfrowej) ujęto także woluminy nienależące do obu Breynów, ale uzupełniające wydawnictwa wielotomowe, których część należała do Bibliotheca Breyniana.

1

Eleazar Albin, *A natural history of spiders, and other curious insects*, London : by John Tilly, 1736; supereklibris i ekslibris (a także ekslibris Ex Bibliotheca Rosenbergiana); sygn. III 503027 (PBC: BG BR 503027-00-00/01); część rycin ręcznie podkolorowana.

2

Basilius Besler et al., *Rariora musei Besleriani*, [Nurnberg] : [s.n.], 1716; supereklibris (a także ekslibris Ex Bibliotheca Rosenbergiana); sygn. III 503005 (PBC: BG BR 503005-00-00/01).

3

Conrad Gesner, *Opera botanica per duo saecula desiderata quorum pars prima [...]*, Norimbergae : Impensis Io. Mich. Seligmanni, 1753; supereklibris (odwrócony); sygn. IV 503008 (PBC: BG BR 503008-01-00/01).

4

Niccolo Gualtieri, *Index testarum conchyliorum quae adseruantur in museo Nicolai Gualtieri [...] et methodice distributae exhibentur tabulis CX*, Florentiae : ex typographia Caietani Albizzini, 1742; supereklibris i ekslibris; sygn. IV 503064 (PBC: BG BR 503064-00-00/01).

5

Christian Mentzel, *Index nominum plantarum universalis*, Berolini : ex officina Runghiana, 1682; odręczna dedykacja autora dla Jacoba Breyne; sygn. IV 503066 (PBC: BG BR 503066-00-00/01).

6a

Georg Eberhard Rumpf, *Herbarium Amboinense [...]* Partes 1-2, Amstelaeladami : apud Fransiscum Changuon [et al.], 1741; [dwa tomy współoprawne]; supereklibris; sygn. IV 501011 (PBC: BG BR 503011-01-00/01).

J.P. Breynego zob. K. Pękacka-Falkowska, *Z dziejów kolekcji bursztynu w Polsce przedrozbiorowej*, cz. 1: *Okazy bursztynu z kolekcji Nathanaela Sendela w zbiorach drezdeńskich Augusta II Mocnego – edycja źródłowa elbląskiego inwentarza ofertowego z 1724 r.*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, t. 72 (2024), nr 1, s. 75-100. Wolumin został wymieniony w rękopiśmiennym katalogu: A.W. Skusa, *Bücher-Sammlung der Naturforschenden Gesellschaft zu Danzig wissenschaftlich geordnet im Jahre 1830 und mit einem vierfachen Register versehen*, [Danzig] 1830, BPG, sygn. BG BR 504107-00-00/01, s. 207, (dalej cyt. *Bücher-Sammlung*) bez informacji o proveniencji.

¹⁸ O tym egzemplarzu wspomniała już G. Kwapisiewicz, dz. cyt., s. 32.

6b

Georg Eberhard Rumpf, *Herbarium Amboinense* [...] Partes 3-4, Amstelaedami : apud Fransiscum Changuion [et al.], 1743; [dwa tomy współprawne]; superekslibris; sygn. IV 503011 (PBC: BG BR 503011-03-00/01).

6c

Georg Eberhard Rumpf, *Herbarium Amboinense* [...] Partes 5-6, Amstelaedami : apud Fransiscum Changuion [et al.], 1747 i 1750; [dwa tomy współprawne]; superekslibris; sygn. IV 503013 (PBC: BG BR 503011-05-00/01).

6d

Georg Eberhard Rumpf, *Herbarii Amboinensis auctuarium* [...], Amstelaedami : apud Mynardum Uytwerf [et al.], 1755; superekslibris; sygn. IV 503014 (PBC: BG BR 503014-00-00/01).

7a

Albert Seba, *Locupletissimi rerum naturalium thesauri accurata descriptio, et iconibus artificiosissimis expressio*, Tomi 1-2, Amstelaedami : apud Janssonio-Waesbergios [et al.], 1734-1735; [dwa tomy współprawne]; superekslibris, na drugiej stronie wyklejki odręczny wpis własnościowy: *Ex Bibliotheca Societatis Physicae Gedanensis*; sygn. IV 503054 (PBC: BG BR 503054-01-00/01).

7b

Albert Seba, *Locupletissimi rerum naturalium thesauri accurata descriptio, et iconibus artificiosissimis expressio*, Tomi 3-4, Amstelaedami : apud Janssonio-Waesbergios, 1758 i 1765; [dwa tomy współprawne]; w miejscu superekslibrisu zbliżony rozmiarem i kształtem odcisk z ozdobnym motywem roślinnym, taki sam powtórzony na dolnej okładzinie, na drugiej stronie wyklejki odręczny wpis własnościowy: *Ex Bibliotheca Societatis Physicae Gedanensis*; sygn. IV 503054 (PBC: BG BR 503054-03-00/01).

7c

Alberti Sebae Thesauri icones, T. 1, [Amstelaedami] : [s.n.], [1734?]; superekslibris, na drugiej stronie wyklejki odręczny wpis własnościowy: *Ex Bibliotheca Societatis Physicae Gedanensis*; sygn. IV 503056 (PBC: BG BR 503056-01-00/01).

7d

Alberti Sebae Thesauri icones, T. 2, [Amstelaedami] : [s.n.], [1735?]; superekslibris, na drugiej stronie wyklejki odręczny wpis własnościowy: *Ex Bibliotheca Societatis Physicae Gedanensis*; sygn. IV 503056 (PBC: BG BR 503056-02-00/01).

7e

Alberti Sebae Thesauri icones, T. 3, [Amstelaedami] : [s.n.], [1758?]; w miejscu superekslibrisu zbliżony rozmiarem i kształtem odcisk z ozdobnym motywem roślinnym, taki sam powtórzony na dolnej okładzinie, na drugiej stronie wyklejki odręczny wpis własnościowy: *Ex Bibliotheca Societatis Physicae Gedanensis*; sygn. IV 503056 (PBC: BG BR 503056-03-00/01).

7f

Alberti Sebae Thesauri icones, T. 4, [Amstelaedami] : [s.n.], [1765?]; w miejscu superekslibrisu zbliżony rozmiarem i kształtem odcisk z ozdobnym motywem roślinnym, taki sam powtórzony na dolnej okładzinie, na drugiej stronie wyklejki odręczny wpis własnościowy: *Ex Bibliotheca Societatis Physicae Gedanensis*; sygn. IV 503056 (PBC: BG BR 503056-04-00/01).

8

Franciscus van Sterbeeck: *Theatrum fungorum oft het tooneel der campernoelien*, T'Antwerpen : by Ioseph Jacobs, 1675. ekslibris; sygn. II 500011 (PBC: BG TP 500011-00-00/01) ; część rycin ręcznie podkolorowana.

9

Joseph Pitton de Tournefort: *Institutiones rei herbariae*, Parisiis : e Typographia Regia, 1700; odręczna notatka Johanna Philippa; sygn. II 500001 (PBC: BG TP 500001-01-00/01).

10

Christian Wolff: *Allerhand nützliche Versuche dadurch zu genauer Erkäntnis der Natur und Kunst der Weg gebähnet wird*. Halle im Magdeburgischen : Zu finden in der Rengerischen Buchhandlung, 1721; supereklibris; sygn. I 500023 (PBC: BG TP 500023-01-00/01).

Informacji o drodze, jaką poszczególne pozycje przebyły z kolekcji Breynów do biblioteki Towarzystwa Przyrodniczego, mogą dostarczyć zapisy w katalogu aukcyjnym, a także dodatkowe oznaczenia własnościowe w książkach. Jest to możliwe w odniesieniu do pięciu tytułów. Dwie prace E. Albina (BB II quarto 617) [1] i B. Beslera (BB I folio 220)¹⁹ [2] zawierają poza oznaczeniami własnościowymi Breynów także ekslibrisy biblioteki Rosenbergów²⁰. Nazwiska kupujących zapisane zostały w katalogu aukcyjnym przy czterech tytułach: przy pracy E. Albina (BB II quarto 617) nazwisko Rosenberg²¹ [1], przy pracy J. P. de Tourneforta²² (BB II quarto 750-752) [9] nazwisko Castell, a przy pracach G. E. Rumpfa (BB II folio 294-297)²³ [6] i A. Seby (BB II folio 244-246)²⁴ [7] nazwisko Schwarz. W tym ostatnim przypadku chodzi o Benjamina Schwartza, członka NFG od roku 1747²⁵, który najpewniej przekazał nabyte książki w darze Towarzystwu.

W przypadku książki nabytej przez Castella chodzi o męża Johanny Henrietty Breyne, Petera, czyli o dawnego protegowanego i zięcia Johanna Philippa (przy czym ślub miał miejsce już po śmierci tego ostatniego). Jest to o tyle zastanawiające, że to Castell wraz z żoną wystawili na aukcję kolekcję Breynów, więc można jedynie domniemywać, dlaczego zakupił on książki (pozycja trzymomowa), które wcześniej postanowił sprzedać. Pozycja ta została ujęta w katalogu aukcyjnym, ale zachowany

¹⁹ *Bücher-Sammlung*, s. 20, bez informacji o proveniencji.

²⁰ Podstawowe informacje o tej bibliotece: A. Bertling, *Katalog der die Stadt Danzig betreffenden Handschriften der Danziger Stadtbibliothek*, Danzig 1892, s. 614-615.

²¹ W aukcji udział mógł brać Heinrich Wilhelm Rosenberg (jego ojciec, Albrecht, twórca Bibliotheca Rosenbergiana, zmarł w roku 1749). Przekazywanie książek z prywatnej biblioteki na rzecz Towarzystwa wydaje się oczywiste, Heinrich Wilhelm był bowiem jednym z dziewięciu członków-założycieli NFG – M. Banditt, dz. cyt., s. 233.

²² *Bücher-Sammlung*, s. 233, bez informacji o proveniencji, z błędem w dacie wydania (podano rok 1600).

²³ Tamże, s. 228, bez informacji o proveniencji.

²⁴ Tamże, s. 23, bez informacji o proveniencji.

²⁵ M. Banditt, dz. cyt., s. 234.

egzemplarz (z trzech tomów wymienionych w katalogu aukcyjnym do zbiorów Biblioteki Politechniki Gdańskiej trafiły w 2000 roku dwa: pierwszy i trzeci) nie jest opatrzony ani ekslibrisem, ani supereklibrisem. O jego przynależności do Bibliotheca Breyniana rozstrzyga odręczna notatka Johanna Philippa na dodatkowej karcie poprzedzającej właściwy druk i naniesione przezeń pojedyncze marginalia dotyczące nomenklatury części roślin w treści publikacji. Egzemplarz ten jest także uzupełniony o rękopiśmienną wersję żywotu Tourneforta, charakterystyki jego metody oraz kilka krótkich tekstów informacyjno-upełniających przepisanych przez Annę Renatę Breyne²⁶. Ponadto sam Breyne senior korespondował z Tournefortem, a Francuz wychwalał w wysyłanych do Gdańska listach uczoność Jacoba, tytułując go „księciem botaników“ (łac. *Herbariorum Principi*). Ze względu na znaczenia prac Tourneforta dla botaniki przełomu XVII i XVIII wieku, aż do ugruntowania się metody Linneuszowskiej, pamiątki związane z Francuzem i jego kontaktami z rodziną Breyne musiały pozostawać wciąż żywe w pamięci jej przedstawicieli²⁷. Z wysokim prawdopodobieństwem można zatem przyjąć, że to właśnie wspomniane osobiste elementy stanowiły swoistą pamiątkę rodzinną, z powodu której Castell ten tytuł odkupił. Hipotezę tę wzmacnia fakt, że w 1799 roku Friedrich Karl Gottlieb von Duisburg pisał o nadal pozostających w Gdańsku nielicznych breynianach: „allein die verstorbene Frau Doctorin hat sich von den Arbeiten ihrer Schwester [tj. Anna Renata] u[nd] ihren eigenen, wie auch an den Handexemplar[e] ihres Vaters nicht trennen wollen”²⁸ („lecz zmarła pani doktorowa [tj. Johanna Henrietta] nie chciała rozstać się z pracami swej siostry [tj. Anny Renaty], ani z własnymi, jak również z autorskimi egzemplarzami dzieł swego ojca” – tłum. K.P.-F), stąd znalazły się one i w rękach Castella.

Zastanawiająca jest sytuacja pracy Ch. Wolffa [10] – tytuł ten (komplet trzech tomów) co prawda jest ujęty w BB I (octavo 52-54), ale w wydaniu z roku 1737. Możliwe jest dwojakie tłumaczenie: albo doszło do omyłki pisarskiej w trakcie przygotowywania katalogu aukcyjnego, albo w kolekcji Breynów znajdowało się kilka wydań tej pracy, a wcześniejsze mogło trafić do innego właściciela jeszcze przed aukcją Bibliotheca Breyniana, a stamtąd dopiero do biblioteki NFG.

Z bibliologicznego punktu widzenia najważniejsze są trzy tytuły, w których umieszczony został ekslibris Johanna Philippa Breyne, czyli prace E. Albina (BB II quarto 617) [1], N. Gualtieriego (BB I folio 26) [4] i S. van Sterbeeca (BB II quarto 856) [8].

²⁶ W zbiorach Breynów znajdowało się wydanie z 1700 r., niezawierające w tomie pierwszym wymienionych wyżej dodatków (porównano egzemplarze dostępne na platformach cyfrowych Bibliotheque nationale de France i Bayerische Staatsbibliothek), co najpewniej wynika z faktu, że była to publikacja za życia autora (zmarł w roku 1708). Kolejne wydanie, w którym znajduje się już żywot autora i pozostałe uzupełnienia, ukazało się w 1719 r. O nim w części traktuje notatka Johanna Philippa i ono stanowiło podstawę dla przepisanej przez Annę Renatę fragmentu – jest on opracowany niezwykle starannie, ale zajmuje więcej stron niż drukowany wzór.

²⁷ Forschungsbibliothek Gotha: Nachlass Breyne, [sygn.] Chart. A790, k. 122r-124r.

²⁸ Tamże, [sygn.] Chart. B857a, strony nienumerowane.

Egzemplarz *History of Spiders* E. Albina²⁹ trafił w ręce Breyne juniora za pośrednictwem Hansa Sloane'a. Już w maju 1736 roku, a więc w chwili publikacji, sekretarz Royal Society informował przyjaciela, że poszukuje dlań, na jego prośbę³⁰, wspomnianej książki z rycinami podbarwianymi ręcznie³¹. Książka została ostatecznie zakupiona w 1739 roku i wysłana do Gdańska; zapłacono za nią 1 funt, 11 szylingów i 6 pensów³². Druk dotyczący kolekcji konchologicznej Gualtieriego odpowiada zaś zainteresowaniu Johanna Philippa nie tylko muszlami, ale i strukturą cudzych zbiorów przyrodniczych.

Z kolei egzemplarz pracy van Sterbeecka, także z licznymi ręcznie podbarwionymi odbitkami miedziorytniczymi (acz, jak się wydaje, podbarwianymi wtórnie, najprawdopodobniej w Gdańsku, za czym przemawia między innymi jakość wykonanej pracy), dowodzi żywego zainteresowania członków rodziny grzybami jako takimi oraz ich użytecznością. Dość przypomnieć, że Breyne senior w połowie lat dziewięćdziesiątych XVII wieku opracowywał, odwołując się między innymi do publikacji van Sterbeecka³³, niedokończony nigdy (a to ze względu na swą przedwczesną śmierć) łaciński traktat poświęcony pomorskim grzybom, do którego materiał pozyskiwał w okolicach Gdańska jego kilkunastoletni wówczas syn, Johann Philipp³⁴ (il. 1 i 2). Z kolei ten ostatni przedstawił w Lejdzie w 1702 roku dysputę doktorską poświęconą zastosowaniu medycznemu grzybów³⁵, w późniejszym zaś czasie gromadził materiał ikonograficzny i rękopisy poświęcone grzybom Pomorza³⁶, być może planując przygotowanie samodzielnego opracowania na ich temat. Egzemplarz *Theatrum fungorum* z zasobu NFG został zatem być może zakupiony przez Jacoba, a Johann Philipp wkleił doń swój ekslibris w bliżej nieokreślonym czasie po śmierci ojca.

Reprodukowane poniżej ekslibrisy ze wspomnianych tomów z zasobu Biblioteki Politechniki Gdańskiej to pierwsze w polskiej literaturze przedmiotu barwne przedstawienia herbu Breynow³⁷ oraz pierwsze w ogóle znane przykłady ekslibrisu herbo-

²⁹ *Bücher-Sammlung*, s. 204, bez informacji o proveniencji.

³⁰ British Library, London: Western Manuscripts, Sloane Ms 4056, k. 96a-97b.

³¹ Forschungsbibliothek Gotha: Nachlass Breyne, [sygn.] Chart. B 788, k. 651a-652b.

³² Tamże, k. 660a.

³³ Wśród innych autorów znaleźli się m.in. Caspar Bauhin z jego *Pinax*, John Ray czy Carolus Clusius.

³⁴ Forschungsbibliothek Gotha: Nachlass Breyne, [sygn.] Chart. A 788, k. 51b-116b.

³⁵ J.P. Breynius, *Dissertatio medica inauguralis de fungis officinalibus et eorum usu in medicina*, Lugduni Batavorum 1702.

³⁶ Zob. np. Royal Society (Library and Archives), London: Sherard Papers, Ms 252/1, Vol. 1, nos. 85, 89.

³⁷ M. Gizowski, *Herby patrycjatu gdańskiego / Wappenschilder des Danziger Patriziats*, Gdańsk 1999/2000, s. 102: „wszystko barwy niewiadomej”. O ekslibrisie barwnym z woluminu z zasobu BU UMK pisała M. Strutyńska, ale ani go nie reprodukowała, ani nie blazonowała herbu (też, *Struktura proveniencyjna...*, s. 51-52; teże, *Stare druki proveniencji gdańskiej w zbiorach Biblioteki UMK w Toruniu*, Komunikat, „Libri Gedanenses” t. 13-14 (1997), s. 220-221). Reprodukacja

wego używanego w Bibliotheca Breyniana³⁸ (il. 3-5). Wiadomo już zatem, że na tarczy w dziesiątkę te pola, w których umieszczono po trzy niebieskie krzyże (pola od pierwszego górnego prawego zgodnie z ruchem wskazówek zegara trzecie, piąte, siódme i dziewiąte) są koloru czerwonego (bądź różowego), a pozostałe (drugie, czwarte, szóste, ósme i dziesiąte) puste pola – złotego. Nad hełmem dwa skrzydła złożone: pod spodem złote, a z wierzchu czerwone (bądź różowe), piórami w lewo, na czerwonym (bądź różowym) trzy niebieskie krzyże (jak w polach nieparzystych tarczy). Labry czerwone (bądź różowe) podbite złotem. Ponadto należy zaznaczyć, że ekslibrisy te prezentują odmienny wariant znanego wcześniej herbu, umieszczone bowiem w klejnocie nad hełmem skrzydło jest podwojone, a dotychczasowy opis mówił o jednym³⁹.

Pozbawiona oznaczeń własnościowych (podobnie jak praca J. P. de Tourneforta) jest jedyna z omawianych książka bezsprzecznie związana z Jacobem Breyne. Publikacja Ch. Mentzela (BB I folio 190) [5] zawiera autorską dedykację dla Jacoba, która jest o tyle ciekawa, że Mentzel⁴⁰ – niegdysiejszy nauczyciel Breynego – nazywa go jednym z najwybitniejszych botaników tych czasów (il. 6). Mentzel 20 marca 1682 roku w przyjacielskim geście postanowił wysłać Jacobowi dwa egzemplarze wspomnianego dzieła, prosząc gdańszczanina o życzliwe przyjęcie daru i pamięć o nim⁴¹. Wolumin, który wszedł do zasobu biblioteki NFG, został wymieniony w katalogu A. W. Skusy, nie podano w nim jednak proveniencji, choć inwentarz uwzględnia dary licznych gdańskich (i nie tylko) uczonych⁴². Co stało się z drugim egzemplarzem, nie wiadomo.

Ciekawym przykładem swoistej troski o księgozbiór i staranności, z jaką traktowano dary przekazywane do biblioteki Towarzystwa Przyrodniczego, jest kwestia

barwnego ekslibrisu z woluminu z zasobu BU UMK zob. K. Pękacka-Falkowska, *Z dziejów kolekcji bursztynu...*, ryc. 1, s. 82.

³⁸ Dotychczasowe publikacje o oznaczeniach własnościowych stosowanych przez gdańskich bibliofilów albo w ogóle pomijały Breynów (jak K. Reychman, *Ex-librisy gdańskie*, Warszawa 1929; A. Kurkowa, *Gdański ekslibris XV-XVIII wieku. Katalog wystawy*, Gdańsk 1978), albo prezentowały tylko supereklibrisy, który z natury rzeczy tłoczony był najczęściej w złocie (H. Dzienis, *Książkowe znaki własnościowe XV-XVIII wieku. Katalog wystawy ze zbiorów Biblioteki Gdańskiej Polskiej Akademii Nauk*, Malbork 1998, s. 107-108 i ilustracje Kat. 42 i Kat 42a oraz H. Dzienis, *Supereklibrisy heraldyczne gdańszczan w XVI-XVIII wieku*, „Libri Gedanenses”, t. 34 (2017), s. 35-36 i 52-53). Najstarsze barwne wyobrażenie herbu Breynów w materiałach należących do tej rodziny zostało z kolei opublikowane w artykule D. Hackelberg, *Das Stammbuch und die Reisetagebuecher von Johann Philipp Breyne*, [w:] *Bücher bewegen. 375 Jahre Forschungsbibliothek Gotha. Katalog zur Jubiläumsausstellung auf Schloss Friedenstein Gotha vom 10. April bis 19. Juni 2022*, Hg. K. Paasch, Gotha 2022, s. 48. Reprodukowany wizerunek pochodził ze strony tytułowej sztambucha Johanna Philippa, zainicjowanego w 1702 r., i nie przyjął formy ekslibrisu.

³⁹ M. Gizowski, dz. cyt., s. 102. Najpewniej podstawą opisu była nie najlepiej zachowana w tej części płyta nagrobna Breynów z kościoła Mariackiego.

⁴⁰ Pochwały zawarte są także w treści dzieła. O relacji Mentzel-Breyne por. K. Targosz, dz. cyt., s. 18-20.

⁴¹ Forschungsbibliothek Gotha: Nachlass Breyne, [sygn.] Chart. A 790, k. 91r.

⁴² *Bücher-Sammlung*, s. 1.

oprawy sześciu tomów pracy A. Seby (BB II folio 244–246) [7]. W kolekcji Breynów znajdowały się trzy woluminy obejmujące dwa pierwsze tomy tekstu (współoprawne) oraz odpowiadające im tomy ilustracyjne (każdy w osobnym woluminie). W zbiorach NFG znalazły się także tomy trzeci i czwarty tekstu (współoprawne) i odpowiadające im tomy ilustracyjne. Części z tych publikacji (dwóch egzemplarzy tomu 4) ojciec i syn nie mogli zgromadzić, bowiem ukazały się drukiem już po śmierci Johanna Philippa, trafiły one zatem do zasobu z innego źródła, ale oprawiono je w taki sam sposób jak egzemplarze z Bibliotheca Breyniana: ten sam marmurowy wzór barwienia skóry, tłoczenia w złocie, ten sam ornament tworzący wąską koronkową bordiurę (il. 7), a jedyna różnica polega na zastąpieniu superekslibrisu – herbowy na górnej okładzinie i monogram na dolnej (il. 8 i 9) – ozdobnym motywem roślinnym takim samym w obu miejscach (il. 10).

Ostatnia ze zidentyfikowanych pozycji, praca C. Gesnera (BB I folio 43)⁴³ [3], nie poszerza wiedzy o kolekcji Breynów, dostarcza jedynie kolejnego przykładu użycia znanego już superekslibrisu – za ciekawostkę można jedynie uznać odwrotne użycie stempli na oprawie: wersja z herbem trafiła na dolną okładzinę, a spleciony monogram na górną.

Egzemplarze książek z dawnej Bibliotheca Breyniana znaleźć można także poza granicami Polski, zarówno w zasobach instytucji publicznych, między innymi bibliotek niemieckich, jak i w zbiorach prywatnych kolekcjonerów. Coraz to nowe woluminy wypływają także na aukcjach antykwarycznych. W trakcie jednej z nich zorganizowanej przez Auktionshaus Reiss & Sohn w roku 2018⁴⁴ sprzedano breyniański egzemplarz *Plantarum seu stirpium icones* Matthiasa Lobelliusa z 1581 r.

Wielowymiarowe badania nad Bibliotheca Breyniana są istotne dla pełnego zrozumienia działalności naukowej Jacoba i Johanna Philippa Breyne oraz rozpoznania zróżnicowanych mechanizmów obiegu informacji naukowej w XVII i XVIII wieku. Zachowane woluminy należące onegdaj do tej prywatnej kolekcji, pochodzące zarówno z gdańskiej Biblioteki Miejskiej, jak i biblioteki Towarzystwa Przyrodniczego – a współcześnie znajdujące się w zasobie PAN Biblioteki Gdańskiej, Biblioteki Politechniki Gdańskiej, Biblioteki Uniwersyteckiej UMK oraz innych instytucji – pozwalają na stopniową rekonstrukcję zawartości i losów Bibliotheca Breyniana, co może przyczynić się do lepszego poznania dziejów nauki w Gdańsku wczesnonowożytnym.

⁴³ *Bücher-Sammlung*, s. 227, bez informacji o proveniencji.

⁴⁴ Aus der Bibliothek von Johann Philipp Breyne: M. de Lobelius (L'Obel), *Plantarum seu stirpium icones*, 2 Tle. in 1 Bd, Antwerpen: Plantin-Moretus 1581, Reiss & Sohn Buch- und Kunstantiquariat, <https://www.reiss-sohn.de/de/lose/9454-A190-660/> [dostęp: 20.05.2024].

1. Fragment rękopisu Jacoba Breynę poświęconego grzybom Pomorza. W odręcznej notatce sporządzonej przez uczonego i opatrzonej schematycznym wyobrażeniem opisywanego *naturalium* pojawia się także bezpośrednie odwołanie do obiektu wyobrażonego na tablicy nr 22, lit. E, w pracy van Sterbeecka (il. 2)

Forschungsbibliothek Gotha: Nachlass Breynę, Chart. A 788, k. 78r

2. Tablica nr 22 z pracy van Sterbeecka z wyobrażeniem obiektu (lit. E – dwa przedstawienia, z frontu i od spodu kapelusza) do którego odnosił się J. Breyne w swojej notatce dotyczącej *Fungus pileolo etc.* (il. 1)

Franciscus van Sterbeek: *Theatrum fungorum oft het tooneel der campernoelien*, T'Antwerpen: by Ioseph Jacobs, 1675

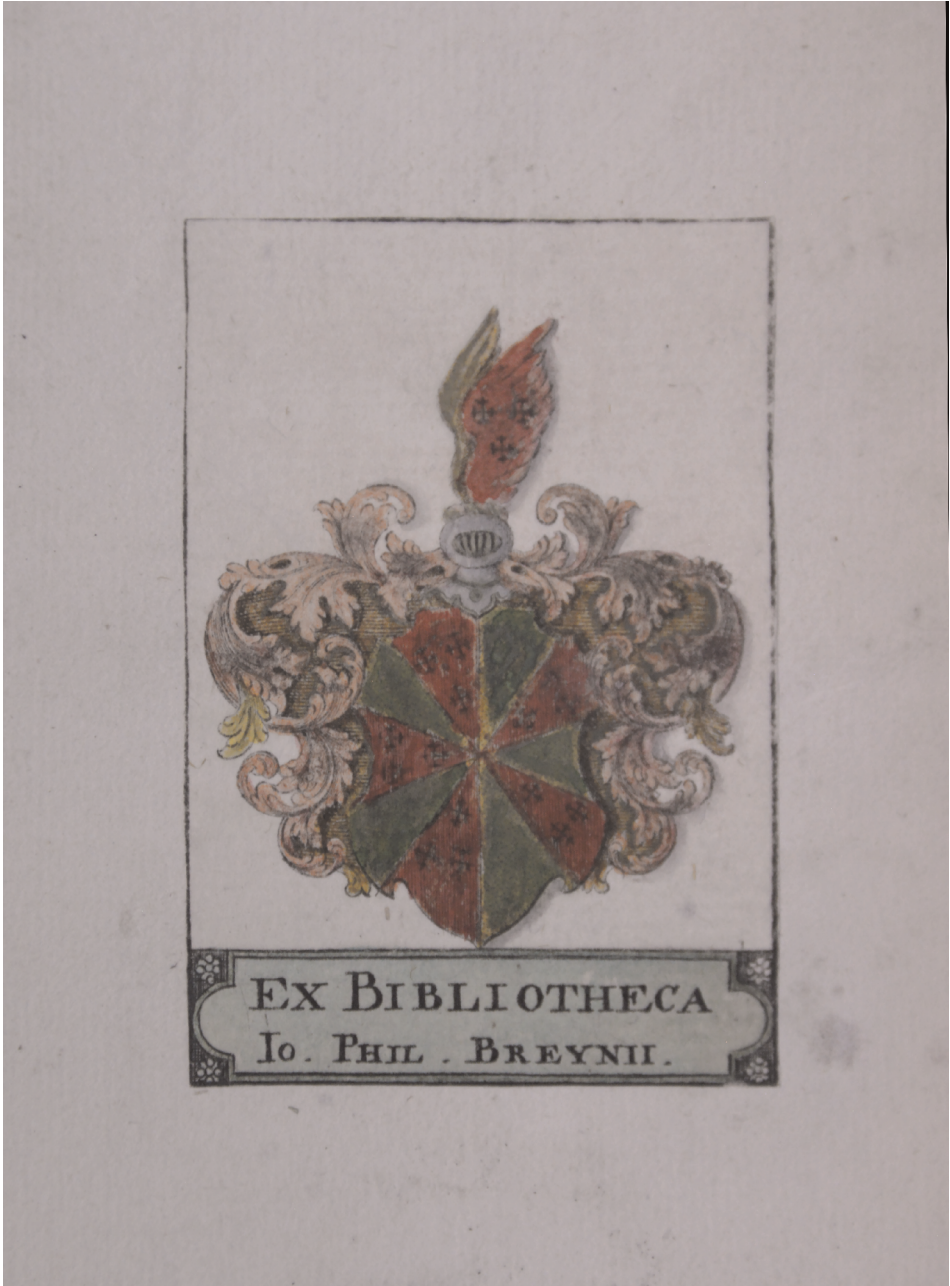
Egzemplarz z księgozbioru Breynów, następnie w bibliotece Naturforschende Gesellschaft, obecnie w zbiorach Biblioteki Politechniki Gdańskiej, sygn. II 500011 (dostępny w Pomorskiej Bibliotece Cyfrowej: BG TP 500011-00-00/01)

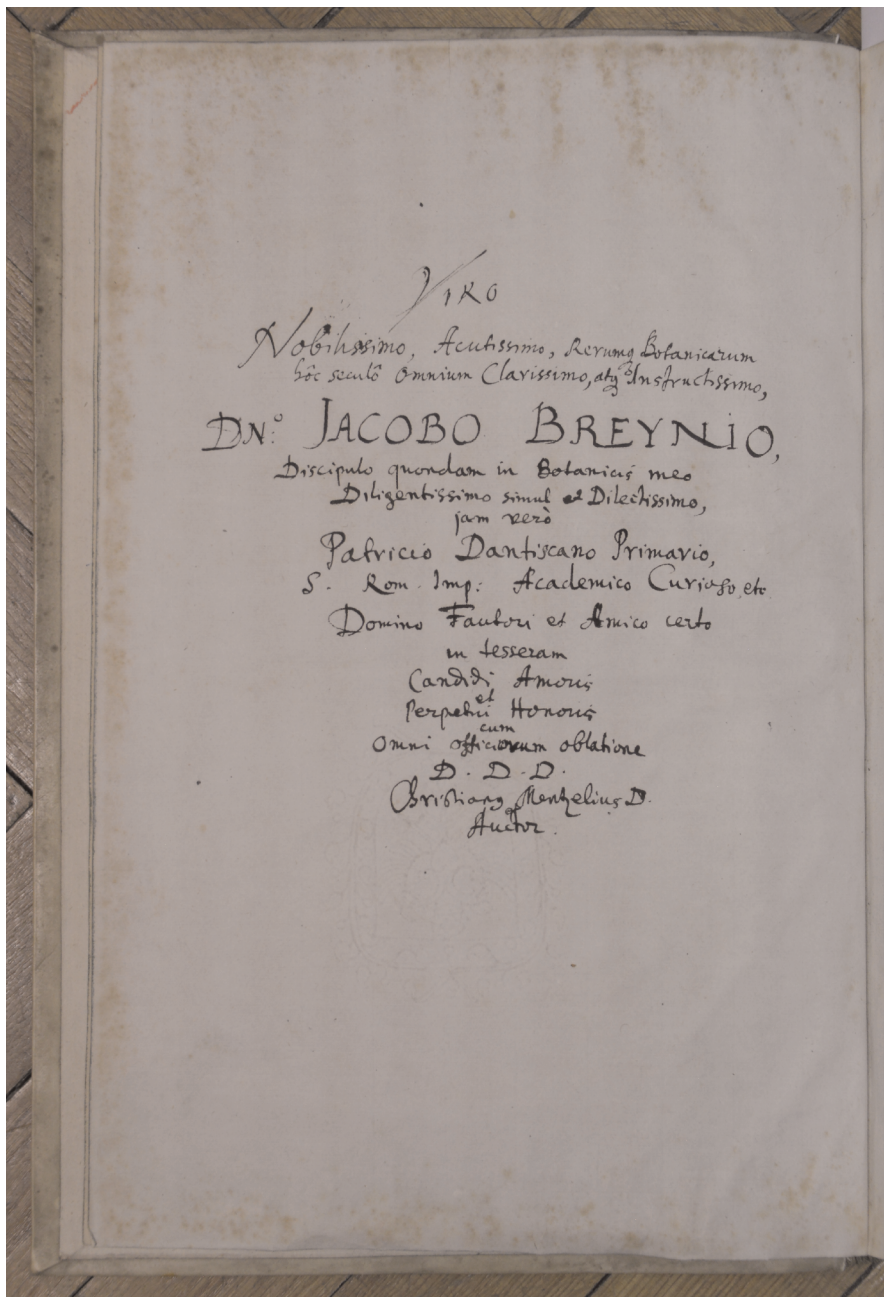
3. Barwny ekslibris herbowy Breynów wklejony na odwrociu pierwszej karty tomu
Eleazar Albin, *A natural history of spiders, and other curious insects*, London: by John Tilly, 1736
Egzemplarz z księgozbioru Breynów, następnie w bibliotece Rosenbergów,
potem w bibliotece Naturforschende Gesellschaft, obecnie w zbiorach Biblioteki Politechniki Gdańskiej,
sygn. III 503027
(fot. Tytus Caban)

4. Barwny ekslibris herbowy Breynów wklejony na odwrociu pierwszej karty tomu Niccolo Gualtieri, *Index testarum conchyliorum quae adservantur in museo Nicolai Gualtieri... et methodice distributae exhibentur tabulis CX*, Florentiae: ex typographia Caietani Albizzini, 1742
Egzemplarz z księgozbioru Breynów, następnie w bibliotece Naturforschende Gesellschaft, obecnie w zbiorach Biblioteki Politechniki Gdańskiej, sygn. IV 503064
(fot. Tytus Caban)

5. Barwny ekslibris herbowy Breynów wklejony na odwrociu pierwszej karty tomu Franciscus van Sterbeek: *Theatrum fungorum oft het tooneel der campernoelien*, T'Antwerpen: by Ioseph Jacobs, 1675
Egzemplarz z księgozbioru Breynów, następnie w bibliotece Naturforschende Gesellschaft, obecnie w zbiorach Biblioteki Politechniki Gdańskiej, sygn. II 500011
(fot. Tytus Caban)

6. Odręczna dedykacja Christiana Mentzela w jednym z egzemplarzy jego *Index nominum plantarum universalis*... wysłanych w darze dla Jacoba Breyne w 1682 r.

Christian Mentzel, *Index nominum plantarum universalis*, Berolini: ex officina Rungiana, 1682
 Egzemplarz z księgozbioru Breynów, następnie w bibliotece Naturforschende Gesellschaft,
 obecnie w zbiorach Biblioteki Politechniki Gdańskiej, sygn. IV 503066

(fot. Tytus Caban)

7. Ten sam układ zdobień oprawy tomów ze zbiorów Breynów i nabytych do zbiorów Naturforschende Gesellschaft z innych źródeł – na woluminie z obejmującym tomy 1-2 superekslibris Breynów, na woluminie obejmującym tomy 3-4 w miejscu superekslibrisu zbliżony rozmiarem i kształtem odcisk z ozdobnym motywem roślinnym

Albert Seba, *Locupletissimi rerum naturalium thesauri accurata descriptio, et iconibus artificiosissimis expressio*, Tomi 1-2, Amstelaedami: apud Janssonio-Waesbergios [et al.], 1734-1735 [dwa tomy współoprawne] oraz
 Albert Seba, *Locupletissimi rerum naturalium thesauri accurata descriptio, et iconibus artificiosissimis expressio*, Tomi 3-4, Amstelaedami: apud Janssonio-Waesbergios, 1758 i 1765 [dwa tomy współoprawne]
 Egzemplarz z księgozbioru Breynów, następnie w bibliotece Naturforschende Gesellschaft, obecnie w zbiorach Biblioteki Politechniki Gdańskiej, sygn. IV 503054
 (fot. Tytus Caban)

8. Superekslibris z herbem Breynów na okładzinie górnej jednego z tomów
Locupletissimi rerum naturalium thesauri... Alberta Seby

Albert Seba, *Locupletissimi rerum naturalium thesauri accurata descriptio, et iconibus artificiosissimis expressio*,
Tomi 1-2, Amstelaedami: apud Janssonio-Waesbergios [et al.], 1734-1735 [dwa tomy współprawne]

Egzemplarz z księgozbioru Breynów, następnie w bibliotece Naturforschende Gesellschaft,
obecnie w zbiorach Biblioteki Politechniki Gdańskiej, sygn. sygn. IV 503054

(fot. Tytus Caban)

9. Superekslibris z inicjałami Breynów na okładzinie dolnej jednego z tomów
Locupletissimi rerum naturalium thesauri... Alberta Seby

Albert Seba, *Locupletissimi rerum naturalium thesauri accurata descriptio, et iconibus artificiosissimis expressio*,
Tomi 1-2, Amstelædami: apud Janssonio-Waesbergios [et al.], 1734-1735 [dwa tomy współprawne]

Egzemplarz z księgozbioru Breynów, następnie w bibliotece Naturforschende Gesellschaft,
obecnie w zbiorach Biblioteki Politechniki Gdańskiej, sygn. IV 503054

(fot. Tytus Caban)

10. Odcisk z motywem roślinnym użyty w miejscu supereklibrisu Breynów na obu okładzinach jednego z tomów *Locupletissimi rerum naturalium thesauri...* Alberta Seby

Albert Seba, *Locupletissimi rerum naturalium thesauri accurata descriptio, et iconibus artificiosissimis expressio*, Tomi 3-4, Amstelaedami: apud Janssonio-Waesbergios, 1758 i 1765 [dwa tomy współprawne]

Egzemplarz z księgozbioru Breynów, następnie w bibliotece Naturforschende Gesellschaft, obecnie w zbiorach Biblioteki Politechniki Gdańskiej, sygn. IV 503054

(fot. Tytus Caban)

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA

- British Library, London: Western Manuscripts, Sloane Ms 4056, k. 96a-97b; Ms 4057, k. 175r-176v.
- Forschungsbibliothek Gotha: Nachlass Breyne, [sygn.] Chart. A788 k. 78r, 51b-116b; Chart. A790, k. 91r, 122r-124r; Chart. B788, k. 651a-652b, 660a; Chart. B857a, strony nienumerowane.
- Royal Society (Library and Archives), London: Sherard Papers, Ms 252/1, vol. 1, nos. 85, 89.
- Breynius J.Ph., *Dissertatio medica inauguralis de fungis officinalibus et eorum usu in medicina*, Lugduni Batavorum 1702.
- Bibliothecae Breynianae pars prior sive catalogus librorum philologico-philosophico-historicorum, itinerariorum, imprimis autem medicorum, botanicorum et historiae naturalis scriptorum etc., rariorum, quam magno studio et sumptu sibi comparavit D. Johan. Philipp Breynius*, Gedani 1765.
- Bibliothecae Breynianae pars posterior sive catalogus librorum philologico-philosophico-historicorum, itinerariorum, imprimis autem medicorum, botanicorum et historiae naturalis scriptorum etc., rariorum, quam magno studio et sumptu sibi comparavit D. Johan. Philipp Breynius*, Gedani 1766.
- Skusa A.W., *Bücher-Sammlung der Naturforschenden Gesellschaft zu Danzig wissenschaftlich geordnet im Jahre 1830 und mit einem vierfachen Register versehen*, [Danzig] 1830, rękopis, Biblioteka Politechniki Gdańskiej, sygn. BG BR 504107-00-00/01.

OPRACOWANIA

- Banditt M., *Gelehrte – Republik – Gelehrtenrepublik. Der Strukturwandel der Naturforschenden Gesellschaft in Danzig 1743 bis 1820 und die Danziger Aufklärung*, Wiesbaden 2018.
- Bertling A., *Katalog der die Stadt Danzig betreffenden Handschriften der Danziger Stadtbibliothek*, Danzig 1892.
- Chodyński A.R., *Przekazy źródłowe o nauce i bibliotekach, mecenacie i kolekcjach osiemnastowiecznych w Gdańsku*, „Rocznik Gdański”, t. 52 (1992), s. 91-99.
- Dzienis H., *Książkowe znaki własnościowe XV-XVIII wieku. Katalog wystawy ze zbiorów Biblioteki Gdańskiej Polskiej Akademii Nauk*, Malbork 1998.
- Dzienis H., *Superekzlibrisy heraldyczne gdańszczan w XVI-XVIII wieku*, „Libri Gedanenses”, t. 34 (2017), s. 23-55.
- Gizowski M., *Herby patrycjatu gdańskiego / Wappenschilder des Danziger Patriziats*, Gdańsk 1999/2000.
- Gornig G.H., *Die Bibliothek der Danziger Naturforschenden Gesellschaft als Beispiel für das rechtliche Schicksal der Danziger Kulturgüter*, [w:] *Bücher und ihre Wege. Bibliomigration zwischen Deutschland und Polen seit 1939*, Hg. V. de Senarclens, Paderborn 2024, s. 273-292.
- Hackelberg D., *Das Stammbuch und die Reisetagebuecher von Johann Philipp Breyne*, [w:] *Bücher bewegen. 375 Jahre Forschungsbibliothek Gotha. Katalog zur Jubiläumsausstellung auf Schloss Friedenstein Gotha vom 10. April bis 19. Juni 2022*, Hg. K. Paasch, Gotha 2022, s. 46-55.
- Jankowska L., *Biblioteka Towarzystwa Przyrodniczego w Gdańsku*, [w:] *Towarzystwo Przyrodnicze w Gdańsku (w 250. rocznicę jego założenia). Materiały sesji naukowej*, red. J. Szukalski, Gdańsk 1993, s. 81-87.
- Jankowska L., *Wykaz książek i czasopism z biblioteki Towarzystwa Przyrodniczego w Gdańsku, ocalałych z pożogi wojennej i znajdujących się obecnie w Bibliotece Głównej Politechniki Gdańskiej*, [w:] *Towarzystwo Przyrodnicze w Gdańsku (w 250. rocznicę jego założenia). Materiały sesji naukowej*, red. J. Szukalski, Gdańsk 1993, s. 89-114.
- Kurkowa A., *Gdański ekzlibris XV-XVIII wieku. Katalog wystawy*, Gdańsk 1978.
- Kurkowa A., *Jakub i Jan Filip Breynowie. Studium z dziejów kultury książki XVII i XVIII wieku*, Wrocław 1989.

- Kwapisiewicz G., *Księgozbiór Gdańskiego Towarzystwa Przyrodniczego i jego zachowana część w zbiorach Biblioteki Głównej Politechniki Gdańskiej*, [w:] *Dokąd zmierzamy? Książka i jej czytelnik*, red. R. Gaziński, Szczecin 2008, s. 25-33.
- Pękacka-Falkowska K., *The English Connection: Jacob and Johann Philipp Breyne, James Petiver and Plants. The Correspondence between the Breyne and Petiver from the 1690s*, „Kwartalnik Historyczny”, t. 185 (2022) nr 5, s. 167-198.
- Pękacka-Falkowska K., *Jacob Breyne, jego przyjaciele i rośliny. Uwagi na marginesie Breyneowskich exsiccatae z kolekcji Jamesa Petivera*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, t. 70 (2022) nr 3, s. 287-331.
- Pękacka-Falkowska K., *Wykład inauguracyjny Johanna Philippa Breyne’a w gdańskiej Societas Litteraria*, „Gdański Notatnik Historyczny”, t. 2 (2023), s. 99-116.
- Pękacka-Falkowska K., *Z dziejów kolekcji bursztynu w Polsce przedrozbiorowej, cz. I: Okazy bursztynu z kolekcji Nathanaela Sendela w zbiorach dreźnieńskich Augusta II Mocnego – edycja źródłowa elbląskiego inwentarza ofertowego z 1724 r.*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, t. 72 (2024) nr 1, s. 75-100.
- Pękacka-Falkowska K., Siek B., *Czytanie świata – zbieranie świata. Bibliotheca Breyniana jako biblioteka uniwersalna*, [w:] *Biblioteka-Archiwum-Miasto*, red. A. Baliński, Gdańsk 2026 [w druku].
- Pszczółkowska Z. L., *Materiały rękopiśmienne związane z Naturforschenden Gesellschaft w zbiorach Biblioteki Gdańskiej PAN*, „Rocznik Gdański”, t. 64 (2004) z. 1-2, s. 179-190.
- Reychman K., *Ex-librisy gdańskie*, Warszawa 1929.
- Strutyńska M., *Stare druki proveniencji gdańskiej w zbiorach Biblioteki UMK w Toruniu*, Komunikat, „Libri Gedanenses” t. 13-14 (1997), s. 219-222.
- Strutyńska M., *Struktura proveniencyjna zbioru starych druków Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu. Przewodnik po zespołach. Problemy badawcze i metodologiczne*, Toruń 1999.
- Targosz K., *Jacob Breynius 1637-1697. „Botanicus Celeberrimus” w wymiarze europejskim*, Kraków 2010.
- Aus der Bibliothek von Johann Philipp Breyne: M. de Lobelius (L'Obel), *Plantarum seu stirpium icones*, 2 Tle. in 1 Bd, Antwerpen: Plantin-Moretus 1581, Reiss & Sohn Buch- und Kunstantiquariat, <https://www.reiss-sohn.de/de/lose/9454-A190-660/>
- Ein Streit um 853 alte deutsche Bücher, die Bremen jetzt nach Polen gab: Wo ist Danzig?*, „Berliner Zeitung” 30.08.2000, <https://www.berliner-zeitung.de/ein-streit-um-853-alte-deutsche-buecher-die-bremen-jetzt-nach-polen-gab-wo-ist-danzig-li.59218>

BARTŁOMIEJ SIEK, KATARZYNA PEKACKA-FALKOWSKA

BREYNEANA FROM THE LIBRARY OF THE GDAŃSK
RESEARCH SOCIETY IN THE COLLECTIONS OF THE LIBRARY
OF GDAŃSK UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

Abstract: Despite the continuing interest in the life, achievements and collections of Jacob (1637-1697) and Johann Philipp (1680-1764) Breyne, their library has rarely attracted researchers' attention. This neglect results partially from the collection's dispersion and the fact that *Bibliotheca Breyniana* was just one of the many precious 18th-century book collections from Gdańsk. The article seeks to identify the books originating from the private library of the Breynes, which made their way into the book collection of the Gdańsk Research Society – currently largely a part of the Library of Gdańsk University of Technology. The identification of these volumes, marked with a bookplate, supralibros and hand-written notes, is indispensable to tracing the history of the book collection, while a comparison with the existing library documents (inventories, catalogues) makes it possible to understand the Enlightenment model of information exchange and the size of the Breynes' scholarly network.

The article presents 10 identified titles from *Bibliotheca Breyniana* – all marked with a bookplate, supralibros and hand-written notes and a coloured heraldic bookplate of the Breynes, previously unknown to researchers

Keywords: Jacob Breyne, Johann Philipp Breyne, Naturforschende Gesellschaft in Danzig, Gdańsk Research Society, bookplate

BARTŁOMIEJ SIEK, KATARZYNA PEKACKA-FALKOWSKA

DIE BREYNIANA AUS DER BIBLIOTHEK DER NATURFORSCHENDEN
GESELLSCHAFT IN DANZIG IM BESTAND DER BIBLIOTHEK
DER TECHNISCHEN UNIVERSITÄT DANZIG

Zusammenfassung: Trotz des fortwährenden Interesses an Leben, Leistungen und Sammlungen von Jacob (1637-1697) und Johann Philipp (1680-1764) Breyne hat ihre Bibliothek in der wissenschaftlichen Forschung bislang nur geringe Beachtung gefunden. Diese Vernachlässigung ist teilweise darauf zurückzuführen, dass die Büchersammlung zerstreut ist und die Bibliotheca Breyniana lediglich eine von zahlreichen wertvollen Büchersammlungen Danzigs im 18. Jahrhundert darstellt. Ziel des Artikels ist es, Bücher aus der Privatbibliothek der Familie Breyne zu identifizieren, die in den Bestand der Naturforschenden Gesellschaft in Danzig gelangten und heute größtenteils Teil der Bibliothek der Technischen Universität Danzig sind. Die Identifizierung dieser mit Exlibris, Superexlibris und handschriftlichen Notizen gekennzeichneten Objekte ist für die Rekonstruktion der Geschichte der Sammlung von entscheidender Bedeutung. Der Vergleich mit vorhandenen Bibliotheksdokumenten (Inventaren, Katalogen) ermöglicht es, das aufklärerische Modell des Informationsaustauschs und das Ausmaß des wissenschaftlichen Netzwerks der Familie Breyne besser zu verstehen.

Der Artikel präsentiert zehn identifizierte Titel aus der Bibliotheca Breyniana, versehen mit Exlibris, Superexlibris und handschriftlichen Notizen, sowie ein farbiges Wapenexlibris der Familie Breyne, das bislang in der Forschung unbekannt war.

Stichworte: Jacob Breyne, Johann Philipp Breyne, Naturforschende Gesellschaft in Danzig, Exlibris